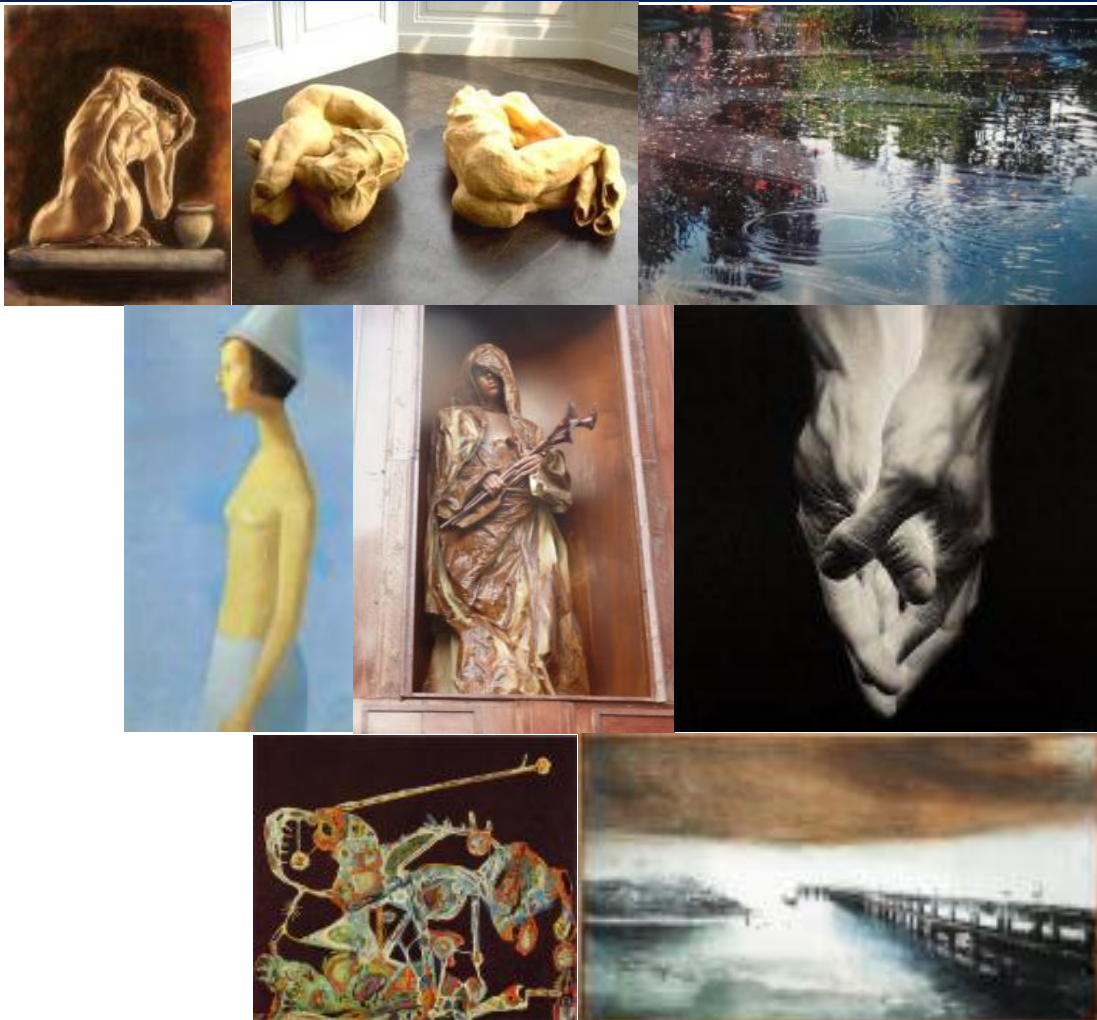

Kijkwijzer beeldbeschouwing

Vragen die ik mezelf kan stellen

Pedagogiek
Mieke van Os
3 DT
Docent Judith Boese
December 2012

Kunstbeschouwing: vragen die je jezelf kunt / moet (leren) stellen.

Onderstaande kijkwijzer heb ik samengesteld aan de hand van de opmerkingen die Simone Rijs en Tijn Vaes zoal tijdens de lessen maken.

Wat wil je kwijt en aan wie wil je het meedelen?

Hoofd- en bijzaken in de beschrijving scheiden. Geen stortvloed aan feiten.

Opbouw: opening (wat ga je vertellen,), onderzoeksresultaat, slot.

Wat is het nu? Waar staat het voor? Wanneer is het gemaakt? Waarom?

Zet de afbeelding in een context.

- Beschrijf de afbeelding, zo objectief mogelijk > woorden die een subjectief waardeoordeel vormen (mooi, plomp, ik, wij; die een bepaalde interpretatie inhouden), beschrijf de kleuren zelf (en zeg bijvoorbeeld niet expressionistisch kleurgebruik); beschrijf wat je ziet (en geef er niet meteen een naam of soortement van afbeeldingsnaam aan); termen als links en rechts, boven en onder, in het midden gezien vanaf de kijker (bijhalve bij dieren en ledematen). Wat is in beeld gebracht?
- Wat wordt verbeeld? Waarom?
- Waar let je op?
- Verwijzing naar bronnen! [op de juiste manier] Aanhalingen met bronvermelding.
- De samenhang, waar zit die in? Beeldenreeks: beelden staan met elkaar in relatie. Wat is de iconografie van het geheel? Beelden hangen samen met 'Het Idee'.

Inhoud

Je moet een cultuur kennen om iets te kunnen duiden. Om tekens te kunnen herkennen. Om beeld te kunnen interpreteren.

- Hoe in de oorspronkelijke context? Site specific place.
- Wie of wat zie ik? Conventionele betekenis, morfologie.
- Weten waarover het gaat, is ook de vraag stellen : waarom in die tijd? In welke tijd: cultuurhistorisch, hoe zit het met de structuur van een samenleving, beschaving, politiek, cultuur? Waar en hoe functioneert het kunstwerk? Waarom die figuur of die omstandigheden? (Panovsky / iconografie / intrinsieke betekenis) Denk aan de zes invalshoeken!
- Kunst heeft in een bepaalde tijd een functie, functioneert in de context. Wat wil de maker bereiken met zijn werk?
- Wat vertelt het over het leven van toen? (stelsel van geloof en rituelen, maatschappelijke codes en sociale systemen, religie, geloof, magie, mythen, kosmos, wereldlijk ideaal, magisch, decoratie, propagandistisch, l'art pour l'art, ...)
- Welke opdrachtgevers zitten achter het werk? (vrije markt, status, ...weerspiegelen van de opdrachtgever komt hoe tot uitdrukking?
- Welke bronnen zitten achter het werk?

Over de kunstenaar

- Wat wil de kunstenaar afleesbaar maken? Wat is de invloed van de kunstenaar op het beeld?
- Waarom schildert de maker het op die manier? (schildert de kunstenaar wat hij ziet of ziet hij wat hij schildert...)
- Wat zijn terugkerende elementen in zijn werken en waarom?
- Wat zit er verder nog meer in het genre van de kunstenaar? Wat is de trits van werken? Zie een werk binnen een oeuvre.
- Persoonlijk verlangen van de kunstenaar? In welke kring begeeft iemand zich (ons kent ons, wat kan dat zeggen)

Narratio

(Bijvoorbeeld een gevel...): Vorm, inhoud en functie komen overeen!

Samenhang en betekenis staan vrij lang vast.

- Klassiek: normgevend, niet aan tijd gebonden

- De wijze waarop je een verhaal vertelt. Figuratie. Wat zegt het dat deze mensen of figuren zijn afgebeeld? (zet het geheel tegenover elkaar!)
- Bijbel en mythen!!! Klassieke en christelijk erfgoed!!!! Heiligenlevens!!! (Gotische kerken zie je bijvoorbeeld invloed van de klassieken terug; Plato geïnterpreteerd op christelijke filosofie) Genesis! Verklaar de wereld en natuur, de kosmische gang van zaken en verlossing door helden, ontstaan en verval van de wereld: mensen willen verklaringen hebben! Kloktijd <->belevingstijd (seizoenen)
- Migratie van verhalen uit de oudheid naar andere tijden.
- ALTIJD < 1800: Kijk heel nauwkeurig naar de attributen! (als zinnebeeld van een begrip) Migratie van symbolen. Personificaties. Allegorie (metafoor) (goden naakt > worden niet ouder; adelaar: afstamming van de oppergod Zeus, wereldbol nikè: overwinning, nimbus: stralen van de zon, vierkante nimbus: heilig in je leven; moed, kracht, voorzichtigheid, knuppel: Hercules, hemelse pad, lastig: eeuwige roem, lege troon: laatste oordeel, glorificatie, deugden en ondeugden, seizoenen, astrologie, elementen: water-aarde-lucht-vuur, temperamenten: sanguinisch, cholisch, melancholisch, flegmatiek, leeftijdsfasen, planeten, windrichtingen, tijd van de dag, kleursymboliek, kwaliteiten (hitte, dauw, heet, droog...; orakeltaal, rede /geest / ziel > Plato en Aristoteles bij altijd in (portaal) kerken in ME, ...);
- Welke context, bepaalt de inhoud! De vorm kun je overnemen, zie je dan ook gebeuren! Waarom ziet het thema er in de Middeleeuwen anders uit, dan in Renaissance of Barok? Waarom komt hetzelfde thema steeds terug? Zelfde thema: afhankelijk van de context hoe te interpreteren. Hoe is een bepaald beeld ervoor en erna: kun je ook veel uit afleiden!
- Wat laat de maker zien en wat laat deze weg? Vanuit welk perspectief? Opbouw? Beeldtraditie?
- Vertalen – imiteren - overtreffen
- Welke betekenisniveaus zijn er: instructief, didactisch, middel tot beheersing, orde, sociale rangschikking, status / connotatie van de macht, onsterfelijkheid, zekerheid, oproepen voor het ware geloof, emotie, schokeffect, moment suprême, getuigen van je eigen intelligentie en geleerdheid, vita activa en vita contemplativa, standvastigheid, moed, verlossing uit benarde situaties, zondeval, standvastig in zijn geloof, terugkeren naar God, geloof van X, dood – verlossing, ...
- Lineair in tijd? Fragmentarisch? Chronologisch? Let op parallellen uit de geschiedenis en uit de tijd in een beeld / beeldenreeks!
- Gehouden aan de tekst? (vertelkunst = schilderkunst) Beeldende kunsten gaan vrijwel altijd terug op een literaire bron!
- Beeldcycli: je geeft je toeschouwers een boodschap mee. Waar gaat het hier om?

Vorm en istoria (hoe breng je een verhaal in beeld?)

- En wat heeft bovenstaande te maken met de afbeelding? Waar komt de vormgeving vandaan? (Er is een onderliggende traditie, vormgeving vaak – deels – overgenomen naar de tijdgeest). Hoe dient het kunstwerk eruit te zien? Hoe heeft dat invloed op: de mate van uitwerking? Met maatvoering, het kleurgebruik, de lichtinval, de grondvorm, ...
- Hoe is de compositie? Het neerzetten van de figuren? Het uitbeelden van de emoties? (Bijvoorbeeld door middel van houding, gebaren en gezichtsuitdrukking devotie opwekken)
- Een beeld kan je aan iets herinneren. Vaak doelbewust ingezet!
- Waarom ziet het werk eruit zoals het eruit ziet en niet anders?
- Waarom gekozen voor de verwerking van deze materialen? Grondstofstudie van de materiaalwereld.
- Zijn de onderdelen gelijkvormig of niet?
- Wat kun je zegen van het geheel? (bv helder, luchtig, glas, ijzer, contrast, ritme van de opstelling, repeterend, ritmiek, verzameling)
- Wat kun je zeggen over de beweging of het gebrek eraan?
- Wat kun je zeggen over de kleur? De kwaliteit van de kleur, de zuiverheid van de kleur Of juist niet. De methode van het met de verf omgaan (heel gestructureerd of juist niet, heel ordelijk, herhaling van elementen.
- Het ritme van een eventuele omlijsting. Overhaupt de wijze van afkaderen.?
- Neemt het werk ruimte in of juist niet?
- In hoeverre is de context van belang? Van invloed, museale presentatie of niet; kun je ook als uitgangspunt gebruiken.
- Vorm als vitale kwaliteit: wat zit er onder het oppervlak? Hoe neem je dat waar? Het oppervlak is de verpakking, het waarneembare is de ingang.

- Is het gekleurd geweest? Zag het er altijd zo uit of niet?
- Kijk goed hoe de compositie is in het platte vlak en in de diepte! Kijk goed hoe de maker iets in het vlak heeft gezet. Hoe zorgt de maker voor diepte en ruimte?
- Wat zie je????? Specifieke beschrijving: globaal: compositie, ruimte, licht en kleur; eventueel verder onderverdelen.
  - horizontaal vlak (links en rechts oneindig?)
  - verticaal vlak
  - open - gesloten
  - met perspectief
  - met diagonalen
  - standpunt
  - gulden snede? (1/3 -1/3 gevoel van harmonie)
  - statisch-dynamisch
  - schaduwen, contourlijnen
  - uitsnedes
  - relatie lichte en donkere lagen – diepte
  - kader bevestigend (spullen op de voorgrond / spelers op een rij) - kader ontkenkend
  - lineair / lijnen (als het ware uit te knippen) – schilderachtig (loopt meer uit)
  - compositie (driehoek – renaissance)
  - rationeel / mathematisch (R)
  - vlak - perspectief / diepte
  - toonverhoudingen
  - lichtval en vormfunctie van het licht (vorm benadrukken (R) / je meenemen in een kijklijn (B) / dramatiek verhogen (B), schaduwen die de lichaamsdelen vangen,
  - afmetingen en kader
  - uniformiteit (B, alles hangt met elkaar samen) – diversiteit (R, meer losse delen)
  - helderheid – diffuus
  - emoties
  - kleurgebruik
  - symmetrisch
  - materiaalgebruik
- Materiaal-technieken: primaire betekenis schilderkundig (Wolfflinn): algemene beschrijving Handig is om schematisch te kijken vanuit het tegengesteld-positiemodel van Wolfflinn.
- Hoe zie je de afbeelding ? Kijk je met de maker mee (in de rug, frontaal, alles wat je frontaliseert heeft relatie met de kijker)
- Je ziet pas iets als je het weet en er mee bezig bent. Dan vallen de dingen je op.
- Hoe komt dat nu dat een ander dat ziet?
- Kun je een ander duidelijk maken wat je ziet en wat het betekent?
- Vergelijk > dit werk lijkt op....

Persoonlijke impact

Kunstwerken zijn zelden eenduidig, zodat er ruimte is voor interpretatie. Je neemt constant je eigen tijd mee bij het interpreteren van de geschiedenis. Elke tijd neemt zijn eigen kijk mee op de geschiedenis.

Je ziet dingen omdat je ze weet en kunt plaatsen.

- Wat roept het schilderij op? (connotatie = gevoel; dennotatie = rationeel)
- Wat stoort je in en werk? Waar zit dat in?
- Wat spreekt je aan? Waar zit dat in?
- Wat zie je er in?
- Waar komt het vandaan?
- Wat wil je dat een beschouwer doet? Wat wil je van de beschouwer?

Bronnen

- Rkd actueel www.rkd.nl/in cache
- jstor www.jstor.org

- krantenbank lexis dexis www.kb.nl/hpd/db/lexis_nexis.html
- picarta www. Bibliotheek.leidenuniv.nl/catalogi-databases/.../picarta.html
- www.googlebooks
- www.dekluzenaar.mimes.nl
- James Hall
- Vasari
- Petrarca, De Viris Illustribus) (1338)
- Legenda aurea (legeden verzameling) Jacobus de Voragine (1260)
- Gombrich (oude portal)
- Alberti, De Pictura (1435)
- Thomas van Aquino (1225 – 1274) (Aristoteles rangschikking naar de RK-leer)
- Ripa

Onderstaande vragen heb ik verzameld uit de opmerkingen die Huib Fens maakt tijdens de lessen en de opdracht van het 1^e en 2^e semester dit jaar:

Vragen rondom het maken van een installatie:

Er is altijd een relatie tussen de verschillende elementen of een interactie tussen meerdere objecten en hun context. Tussen toeschouwer, elementen en ruimte; tussen waarnemer en ruimte.

- Wat is de relatie tussen een object, tijd en plaats?
- Hoe zit het met de ruimte die er tussen de elementen is?
- Wat is de samenhang en heeft deze een bedoeling? Is er samenhang tussen de objecten: ieder mens zoekt de samenhang.
- Isoleer je iets van zijn omgeving, waarom wel en waarom niet?
- Als je iets verandert van materiaal, ruimte, een object of wat dan ook: wat doet het dan? Hoe noodzakelijk is het dat iets van hout, metaal, textiel, ... of iets anders is? Dat is mede bepalend voor hoe je ernaar kijkt. Wat kun je zeggen over de communicatie tussen jouzelf en het materiaal?
- Hoeveel onderdelen heb je nodig? Hoeveel is nodig om het duidelijk te maken? Is er onderlinge duiding tussen de elementen? In vorm, materiaal, betekenis...?
- Is de installatie toegespitst op een specifieke ruimte of ruimte-onafhankelijk? Hoe komt de compositie over? Afstand doet veel: denk aan mensen dicht op elkaar of verloren in een ruimte, hoe heeft het invloed op de comfortzone?
- Hoe ervaar je de verschillende waarnemingsstandpunten? Welke associaties krijg je? Wat kun je inbrengen om associaties, herinneringen naar boven te halen: denken, voelen, willen. Waarnemen en begrijpen: hoe kun je daarmee spelen? Hoe speel je ermee?
- Maak je gebruik van muziek? Waar houdt geluid op en begint muziek? Hoe zit het met de ritmische compositie? Wat brengt structuur aan in de muziek, in het ritme? Heb je die structuur nodig of eerder meer chaos? De mens zoekt naar structuur: waar geef je die, hoe geef je die én geef je die? Hoe nauw is de samenhang met het beeld? Wat is toeval en wat niet?
- Wat is het gevoel met name? Komt je boodschap over? Waarom en wanneer accepteer je iets als een beeld? Wanneer los je de logica van het beeld in voor de logica van het verhaal en andersom? Wat is de flow?
- Hoe zit het creatieve proces in elkaar?
- Wat voegt poëzie toe? Poëzie hoeft niet altijd een hele beleving te zijn, kan ook over gewoon dagelijkse dingen gaan. Ritme en / of rijm niet domineren: staat alles - de taal - op de goede plek? Schrijf eventueel wat onderzoekt, dan krijgt de persoonlijke beleving van de lezer meer ruimte. Groepeer lijnen en kijk waar je kunt aanscherpen. Laat een eventueel moreel oordeel over aan de lezer. Wanneer werkt herhaling?

Ben gevoelig voor de informatie die je uit je eigen beelden krijgt!

Dit om een begin te scherpen in het samenstellen van een installatie.

Afstand en tijd zijn nodig om te reflecteren.

Koester je eigen werkwijze, experimenteer, en werk op een wijze die je ligt (ieder heeft zijn eigen aanpak: de een denkt veel uit van te voren, een ander zegt: dit maak ik, een volgend iemand gaat al doende aan de gang en komt tot iets, weer een ander wil de materialiteit van het materiaal beleven om tot iets te komen, ...)
